

Jelige: Daisy

D.¹

*„örülj inkább, örülj, hogy kezemben papírkard,
s a vér, mit azért tagadhatatlan ontok: paradicsomlé,
és egyáltalán: te: itt csak nyerhetsz”*

Írom: így akarom kezdeni, direkt, hogy végül én is eljussak a boldogságig. Beülök, mellettem két kellemetlen alak (úr), az egyik valami entellektüel, talán Goethe-kutató, látszik a fején. A másik alacsony, látásból ismerem, a kezét tördeli. Innentől fogva már se ki, se be, áll a színész is már, nekem meg ülni kell a végszóig, mozdulatlanul. Nem tudok, fészkelődöm, a két alak (úr) nézeget, egyre csúnyábban, nekem meg izzad a tenyerem, törölöm a pöttyös szoknyámba, nem segít, vörösödök. Izzad a lábam, izzad az egész testem, már megint így jártam. A színész lejön a színpadról, még idegesebb leszek, maradjon fent a helyén (ott), ne közeledjen hozzám. (Szereti Ön Grotowskit?) Idejön, rám néz, az mondja: örülj. Nem örülök. A két alak (úr) továbbra is néz, pislog, nem ért, már megint otthon kellett volna maradnom. A Goethe-kutató megbök, azt mondja, nyugodjak meg. Ez csak színház, ezek színészek, ez kitaláció. Nézek rá, most én pislogok, küldeném a fenébe, engem csak ne nyugtatgasson, és különben is, ezek szerint azért ült ide, mellém, hogy mindent elrontson. Kezdek megnyugodni, ez nem jó. A színészre koncentrálok, a szagokra (földszag van), a hangokra, és örülök, mert megint elindul, de most nem izzadok, hanem remegek. Fázok. Didergek a két alak (úr) között, azok talán néznek, én már nem is tudom, nem is tudhatom, mert innen már nincs, nem lehet visszaút, egyenesen haladok előre. Ez nem színház, ez nem színész, ez nem kitaláció. Ez véresen komoly, gondolom.

Az alacsony alak (úr), a kezét tördelős, a taps közben megértően nézeget felém. Már érzem, még egy tenyérösszeütés, és hajolna felém, mondaná, hogy nekem most ugye katarziszom volt, de hát erről mesélhetne sokat. Nem akarom, látja az ellenséges arckifejezésemet, de nem foglalkozik vele. Elhívna egy sörré, és arról beszélne, hogyan hat a nézői szubjektumra a színdarab, miként azonosul a színész által megformált szereppel, miként éli így át, tulajdonképpen egy másik által, egy másik emberre áthelyezve

¹ A szövegben eredeti vagy torzított formában Esterházy Péter idézetek vannak.

tudattalanjának készítéseit, a különböző elfojtásokat. Megtudnám, hogy az alak (úr) entellektüel, és az élet minden területére alkalmasnak tartja a freudi elveket. Megdicsérné a pöttyös szoknyám, majd megállapítaná, a színház tulajdonképpen az a bizonyos kanapé, ahol azonban nekünk, nézőknek nem kell beszélnünk, mert helyettünk a színész elmond és megmutat mindent. Egy ilyenfajta azonosulásban tehát az a szép (vagy a jó, most hirtelen nem tudom, melyik melléknevet használná), hogy erre az időre minden felelősséget levesz a néző válláról. Úgy éli át a benne megbúvót, illetve úgy hívja a felszínre, hogy közben az ő személye nem sérül. Ez a másikba való áthelyezés pedig azért valósulhat meg, mert a színház a nézővel képes elhitetni arra a rövid kis időre, hogy az, amit lát, nem illúzió, hanem maga a valóság. Ekkor jutna eszébe az alacsony alaknak (úrnak) a valóság és illúzió közötti szembenállás platonikus hagyománya, majd ennek kapcsán megemlítené, hogy az illúzió a valósághoz képest mindig mint valami másodlagos és értékhiányos jelenik meg. Azon mosolyogna, hogy Platón ki nem állhatta a művészetet, mert azt az utánczás utánczásának tartotta. Ehhez képest Schopenhauer (aki, akárcsak Platón, a valóság illuzórikus voltát hangsúlyozza) a kiutat ebből a látszat-világból a művészet léleknevelő erejében látja, amely tehát képes az embert folyamatosan nyughatatlanágba hajszoló akaratot és kielégíthetetlen vágyat megzabolázni, kvázi-kioltani. Az alacsony alak (úr) arra utalna, hogy tulajdonképpen a színház a világ kicsiben, ezt már nem, nem Schopenhauer, ezt ő mondaná, valójában az élet egy nagy színdarab. Ez ismerősen hangzana, de nem szólnék, hallgatnék. Itt jutna el a mesélőnivalójában oda, hogy én biztosan azért járok színházba, hogy könnyítsek a lelkemen. De ne felejtsem el (és itt a mutatóujját fenyegetően felemelné), hogy ez nem lehet egyszerű szórakozás, élvezet, hanem hatalmas nagy felelősség embertársaim, az egész emberiség irányába. Néznék, fészkelődnék, kínosan érzem magam. Nem érteném a dolgot: az előbb még azt mondta, az a szép a színházban, hogy úgy élheti ki magát az ember, hogy közben nem sérül, hogy leveszi a válláról a felelősséget. Azon gondolkodnék, már megint nem értek semmit, túl sokat ittam, és hogy is merek ezek után bármit is gondolni, mondani véleményt, főleg színházról. De az alacsony alak (úr) értetlenségemet észre sem véve folytatná: Mert mi történik valójában? Itt visszatérnék Freudra, a kanapéra, a terápia-színházra. Szó esne a színház társadalom-javító szerepéről. Ez tulajdonképpen felhívás is: a művészet, az alacsony úr véleménye szerint, nem lehet l'art pour l'art jellegű. Minden metafizika, minden esztétika végül társadalmi kérdésbe kell, hogy torkolljon. Beszélne Sartre-ról, ekkor eszembe jutna a marxizmus, mosolyognék, ő pedig azt hinné, egyetértek, a választás, a választás igenis felelősségteljes tett, az egész emberiséget választjuk meg, és mindezt egy fikció keretén belül. Oly módon tehát, hogy, és itt

megigazítaná nyakkendőjét, maga a cselekvés, az ítélet nagyon is valóságos lesz. Ekkor jutna eszébe a brechti színház, és azt mondaná, soha sem tud a néző kívülálló maradni, mert beülni és nézni annyi, mint a részesévé válni, elhinni, hogy igaz, hogy nem lehet másképp. Ezért szorongok én, szerinte a színházban, de ez a szorongás, ó, nem, nem, nehogy félre értsem, ez nem negatív, gondoljak például arra, hogy Kierkegaard mit mond erről. De most ebbe nem is akarna belemenni, a lényeg, hogy nem negatív, hanem: éppen ezért is szúrt ki magának. Mert kiszúrt, és itt most elnézést kérne a pongyolaságáért, de most meg kell vallania a színtisztát: szereti az olyan nőket, akik a színházba ülve elveszítik az otthonosságukat. Itt megijednék, és, ó, hát nem szoronganék, hanem félnék, tőle, és nem azért, mert kizökkentene bármiből is. Nem folytatom. Ilyent nem lehet, nem szabad, nem élhetek át.

Azt írom, hogy a kis ürességen, melyet színpadnak hívhatunk, hajlong a színész, én tapsolok, a két alak (úr) mellettem szintúgy. Az alacsony felém néz, megértően, mindjárt jön a katarzis-duma. Hát nem. Nézek rá, vigyorgok, nem, nem is vigyorgok, röhögök. A képébe. És jön D., integet felém, én pedig elmondanám neki, hogy az jutott az eszembe, hogy a színházat jól kitalálták. Hogy beülsz, és aztán tulajdonképpen jól kiröhögnek. Hogy nem is történhetne ez másképp, ha az ember ennyire komolyan veszi önmagát. És itt, itt egy picit kacsintanék is D.-re, mert már én is beavatott vagyok, és folytatnám, hogy tulajdonképpen mindig ki kell röhögni azt, aki túlságosan komolyan veszi magát. A valóságnak pedig túlon túl nagy szerepet tulajdonítunk. Éppen ezért a színház, magával az illúzióval kiröhögi a valóságot. Ha nem félnék attól, hogy olyan leszek, mint az alacsony alak (az úr), azt mondanám, röhögjük ki a valóságot, ehelyett azonban ránézek D.-re, és azt mondom (ez már tényleg nagyon a vége, és nem gondoltam, hogy éppen ez lesz): boldog vagyok.